

Dış ve İç Göçler Bağlamında Türkiye'nin Dinamik Göç Yapısının Değerlendirilmesi*

Evaluation of Turkey's Dynamic Migration Structure in the Context of External and Internal Migrations

İbrahim Ethem AKYILDIZ^a

ÖZ	ABSTRACT
<p>Türkiye Cumhuriyeti, göç tarihi açısından oldukça dinamik bir yapıya sahip olmuştur ve kurulduğundan bu yana dışarıdan aldığı dış göçlerle şekillenmiştir. Bu göçler, ülkenin sosyo-kültürel-demografik yapısını değiştirmiştir ve bulunduğu coğrafi konum dış göçlere zemin hazırlamış, komşu ülkelerle yapısı da göç hareketlerini etkilemiştir. Göçmenlerin coğrafi konumları ile birlikte etnik-kültürel bağları da kabul anlayışı yaklaşımlarında etkili olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra sadece dışarıdan değil, aynı zamanda kendi içinde de göç hareketleri yaşamış bir ülkedir. 1950'li yıllara kadar iç göç açısından nispeten sakin bir dönem geçiren genç ülke 1950'den sonra bazı iktisadi, sosyolojik, politik dönüşümlerden sonra iç göç açısından oldukça dinamik bir dönem geçirmiştir. Bu dönemdeki dönüşümlerin en önemli unsurlarından biri köylerden kentlere yaşanan iç göçler olmuştur. Bu çalışmada, ülkeyi tamamıyla etkileyen dış ve iç göçler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve ülkenin hareketli göç yapısı vurgulanmıştır. Türkiye'nin göç yapısının oldukça dinamik bir yapıya sahip olduğu ve bu yapının önce dış daha sonra iç göçlerle şekillendiği görülmüştür.</p>	<p>The Republic of Turkey has had a quite dynamic structure in terms of migration history and has been shaped by external migrations since its establishment. These migrations have changed the country's socio-cultural-demographic structure, and its geographical location has paved the way for external migration. Its structure with neighboring countries has also affected migration movements. Ethnic-cultural ties along with the geographical location of immigrants have also been effective in the approach to acceptance. Since the Republic of Turkey was founded, it is a country that has experienced migration movements not only from outside but also within itself. The young country, which had a relatively quiet period in terms of internal migration until the 1950s, went through a very dynamic period in terms of internal migration after some economic, sociological, and political transformations. One of the most important elements of the transformations in this period was the internal migration from the villages to the cities. In this study, External and internal migrations that affect the country completely have been evaluated comparatively and the dynamic migration structure of the country has been emphasized. It has been seen that Turkey's migration structure has a very dynamic structure and this structure was shaped by first external and then internal migrations.</p>
<p>Anahtar Kelimeler</p> <p>Türkiye'nin Göç Tarihi, İç Göçler, Dış Göçler, Kitleleşme Göçleri, Göç.</p>	<p>Keywords</p> <p>Migration History of Turkey, Internal Migrations, External Migrations, Mass Migrations, Migration.</p>

* Bu çalışma Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim dalında tarafımdan yazılan "Göç Hareketliliğinin E. Lee Kuramı Perspektifinden Yorumlanması: Türkiye Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiş, genişletilmiştir.

^a Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü. Email: ethemakyildiz@uludag.edu.tr
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

1. Giriş

Türkiye kendine has konumu itibariyle göçlerle yaşayan bir ülkedir. Avrupa ve Doğu, Asya ile Avrupa arasında adeta bir köprü görevi görmesi komşu ülkelerinde olası bir hareketin Türkiye'yi etkilemesi anlamına gelmektedir. Türkiye'nin Orta Doğu ile konumundan dolayı önemli bir ülke olması, göç politikalarını ciddi ölçüde etkilemektedir. Türkiye, Osmanlı Devletinden bu yana göçlerle şekillenmiş, büyümüş ve onun yerine gelen Türkiye Cumhuriyeti de göçlerle kurulmuş, şekillenmiştir. Karpas (2015), "*Türkiye, sözün kısacası göçler sayesinde kurulmuş, değişmiş ve bugün milli devlet haline gelmiştir*" der. Türkiye'nin komşu olduğu 8 ülke (Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Ermenistan, Azerbaycan, İran, Irak ve Suriye) ile yapısı bu ülkelerdeki olası bir göç dalgasının Türkiye'yi doğrudan etkilemesi anlamına gelmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfus mübadelesi ile başlayan göç akımları, günümüz Türkiye'yi; Balkanlar'dan, daha sonra Orta Doğu'dan, Doğu'dan gelen göçlerle kurmuş, olgunlaştırmıştır. Bugün Türkiye'nin birçok etnik yapıya sahip oluşu, hem bir arada yaşanabilirliğin olduğunun hem de milyonlarca insanın göç ettiklerinin göstergesidir. Bir bölgenin deprem kuşağında yer alması, olası depremin gerçekleşeceği ve bununla beraber etrafındaki kara parçalarını etkileyeceği anlamına gelmektedir. *Küreselleşen Dünyanın* bazı bölgeleri göç kuşağı içerisinde düşünülürse, Türkiye de bu kuşağın içerisinde yer almaktadır. Bir nevi deprem metaforu üzerinden analoji yapılırsa, Türkiye'nin komşuları da bu göç hattı üzerindedir. Nasıl ki deprem sadece bulunduğu yeri değil, etrafını da etkiliyorsa göç hareketleri de bulunduğu yerle beraber etrafını etkilemektedir.

Türkiye sadece dışarıdan aldığı göçlerle şekillenmemiş, aynı zamanda kendi içinde yaşadığı göçlerle de şekillenen ülke olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan 20.yy'ın yarısına kadar iç göç açısından nispeten sakin, hareketsiz bir dönem geçirmiştir. 20.yy'ın ikinci yarısından sonra ülke kendi iç göç dinamikleriyle hızlı bir dönüşüme girmiş ve ülke nüfusu artarak, yer değiştirmiştir. 1950'li yıllarda ülke siyasetinin, iktisadının dönüşümleri ülke içinde ciddi yansımaları olmuştur. Bu yansımaların başında köylerden kentlere gerçekleşen iç göçler gelmektedir. Türkiye'nin bu dönemlerde başlayan iç göç hareketleri ülke ekonomisini değiştirmiş ve sosyo-politik olarak da etkilemiştir. Türkiye'de yaşanan iç göç dönemlerinde insanlar köylerden büyük şehirlere göç etmişlerdir. İnsanlar bu göç kararlarını alırken şehirlerin ekonomik, sosyal yönden gelişmiş olmaları göç yeri tercihlerinde önemli bir rol oynamıştır (Akyıldız, 2019: 1-2). Bu çalışmada, Türkiye'yi bütünüyle etkileyen göç hareketleri önce dış daha sonra iç göç hareketleri bağlamında incelenecektir. Çalışma, bazı yayımlanmış belgeler, makaleler gözden geçirilerek oluşturulmuştur. Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında; geçmişte meydana gelen bazı göç hareketlerinin incelendiği ve spesifik olarak belirli bir göçmen grubuna odaklanıldığı görülmektedir. Ayrıca bu çalışmalardaki kapsam ya iç ya da dış göçlerle sınırlı kalmıştır. Bu makalede; Cumhuriyet döneminden günümüze kadar gerçekleşen göç dinamikleri ana hatlarıyla incelenmiş ve bu dinamikler dış ve iç göçler bağlamında ele alınmıştır.

1. Türkiye'nin Yaşadığı Dış Göç Hareketleri

Osmanlı İmparatorluğunun halefi devleti olan Türkiye, 1923'te kurulmuş ve nispeten genç bir ulus devletidir. Ülkenin coğrafi konumu Avrupa ile Orta Doğu arasında yer almaktadır ve etrafı Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Ermenistan, Azerbaycan, İran, Irak ve Suriye ile çevrilidir. Türkiye yeni kurulduğu dönemde ilk göç tecrübelerini ulus devlet oluşturma açısından yaşamaya başlamıştır (Suter, 2013: 3-4). Bu devletlerle komşu olunması, 8 ülkeden birinde olası bir göç dalgasının Türkiye'yi de etkilemesi kaçınılmaz olacaktır.

Göç dinamikleri Osmanlı döneminden beri var olmuş ve yeni kurulan Türkiye’de, bu dinamikler ulus-devletlerin ortaya çıkmasıyla devam etmiştir. Türkiye son yüzyıllarda dış göçlere maruz kalmıştır. Göç eden insanlar dışarıdan ekonomik, siyasi ya da politik olaylardan dolayı Türkiye’ye sığınmak, göç etmek zorunda kalanlardan oluşmaktadır. Bir diğeri de yeni kurulan ülkede kendi sınırları içerisinde yaşadığı göç dinamiğidir. Kısacası; Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar gelen dış göçler ve ülkenin kendi içinde yaşadığı göç dinamikleri Türkiye’nin göç tarihini meydana getirmektedir.

1.1. Türkiye-Yunanistan Mübadele Göçü

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan bu yana Balkanlar’dan, Orta Asya’dan, Orta Doğu’dan, Kafkasya’dan dış göçler gerçekleşmiştir. Bu göçler Suriyeliler ile birlikte devam etmektedir. Ülkenin ilk göç deneyimi nüfus mübadelesi ile başlamıştır. 1923 yılında gerçekleşen bu olayda, Türkiye’de yaşayan Türk vatandaşı Rum Ortodoksları ile Yunanistan’da yaşayan Yunan vatandaşları Müslümanları arasında gerçekleşmiştir. Gerçekleşen mübadele anlaşması içerisinde Yunanistan’dan Türkiye’ye 350.000 ile 456.720 kişi arasında Yunan vatandaşı olan Müslümanlar gelmiştir. Gerçekleşen bu göçler belli kapsamlarda iskân ettirilerek devam etmiştir (KDK, 2018: 56). Anadolu’dan Yunanistan’a da yaklaşık 1.500.000 insan göç etmiştir. Nüfus mübadelesi karşılığında ise Ortaylı (2018), yaklaşık 500.000 kişinin Türkiye’ye göç ettiğini belirtmiş ve bu göç hareketini Türk-Rum değişimi değil, Müslüman-Ortodoks değişimi olarak adlandırmıştır. Değişim içerisinde yer alan iyi bir Türkçeye sahip olmayan Yunanistan’dan gelen insanların olduğu gibi, Türkiye’den giden insanlar içerisinde Yunanca bilmeyen Ortodoks’un da Yunanistan’a gitmesi bu değişimin isminin farklı kılmasını göstermektedir (Ortaylı, 2018: 269).

Nüfus mübadelesi fikrinin su yüzüne çıkması Balkanlarda ulus-devletlerin ortaya çıkmasına dayanmaktadır. 19.yy’ın sonlarında oluşan bu düşünce birçok yerde nüfus yapısını homojenleştirme amacını teşvik etmiştir. Yunanistan-Türkiye arasındaki nüfus mübadelesi anlaşması Türkiye tarafından oluşmamıştır. Bu fikir Yunanistan Başbakanı Venizelos’a aittir. Venizelos, Anadolu’daki Rumların Yunanistan’a; Yunanistan’daki Müslümanların Türkiye’ye gitmesinden yanadır hatta bu konuda ısrarlı davranmış ve araya Milletler Cemiyetlerini sokmuştur. Ayrıca nüfus mübadelesi düşüncesini her fırsatta dile getiren Venizelos, Ankara Hükümeti ile Milletler Cemiyeti Başkanı Nantes ile mübadele anlaşma isteğini yenilemiştir. Balkanlarda başlayan bu nüfus hareketlilikleri ya antlaşmalarla ya da zorla olmuştur (Macar, 2015: 174-175).

1.2. Türkiye’ye Balkanlardan Gelen Göç Hareketleri

Türk-Yunan mübadelesinden sonra (1922 ile 1938’li yıllar arası), ülke Balkanlardan gelen göçlerle şekillenmiştir. Türkiye, Yugoslavya-Makedonya’dan 1924 ve 1936 yılında iki büyük dış göçe şahitlik etmiş ve kapılarını açmıştır. Bu göçlerin gerçekleşmesinin altında yönetim ve politikalar, özellikle Türklere uygulanan baskılar yatmaktadır (Bozkurt, 2010: 59). Örneğin; Bulgaristan’da 1930’larda bir grup milliyetçi subayın iktidara el koyması ve otoriter-faşist bir hükümetin kurulması göçlerin oluşmasına neden olmuştur. Türklere karşı ayrımcı politikalar uygulanmış ve bunun sonucunda Türk okulları ve yayınevleri kapatılmıştır hatta okullarda Türklere nefret etme duyguları empoze edilmiştir (Karpaz, 2017: 245). Türk mezarlıklarına saldırılar gerçekleşmiş ve Türklere karşı oluşturulan bu ayrımcı tavırların filmlere bile yansması bir baskı unsuru oluşturmuştur. 1923’ten sonra Bulgaristan Kralı Boris’in hükümetlere müdahaleleri ile zorlamalar artmış ve “*Bulgaristan Bulgarlarıdır*” söylevi Türkleri zor duruma düşürmüştür (Öksüz, 2000: 177-178).

1923 ile 1950'li yıllara kadar Türkiye Balkanlardan gelen göçlerle şekillenmiştir. Yunan-Türk mübadelesinden sonra Bulgaristan'dan yaklaşık 200.000, Romanya'dan yaklaşık 114.000, Yugoslavya'dan da 116.000 kişi göç etmiştir. Balkanlardan gelen göçler ve nüfus mübadelesi ile toplam göç 800.000'i aşmıştır (Öksüz, 2000: 187). 1950'li yıllardan sonra gerek serbest anlaşmalar çerçevesinde gerek serbest göçmen olarak, iltica sıfatıyla Yunanistan'dan 150.000, Bulgaristan'dan yaklaşık 50.000, Yugoslavya'dan 380.000, Romanya'dan 10.000 Türk daha göç etmiştir. Türkiye Cumhuriyetin kuruluşundan 1990'lara kadar toplamda 1.750.000 kişi göç etmiş, Türkler anavatanlarına gelmişlerdir (Sarıay, 2011: 356-361; Çavuşoğlu, 2007: 132-136). Bu insanların "Türk" diye anılmaları etnik kökenleri ile ilgili değil, Müslüman olmaları ile alakalıdır. Bu insanların (Boşnak, Makedon, Pomak gibi) Türkçeyi bile bilmemelerine rağmen "Türk" denmelerinin altında yatan neden kullandıkları dil, etnik unsurlar değil aksine Müslümanlık bağlarıdır (Kale, 2015: 158). Bosna-Hersek lideri Aliya İzzetbegoviç, Türklere yazdığı mektupta "Türk" olmanın önemine vurgu yapmış ve kendilerine Boşnak denmediğini, Türk dendiğini belirtmiştir[†]. Buradan bu kavramın etnik değil, Müslümanlık ile ilgili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yugoslavya'dan Türkiye'ye 1950'li yıllara kadar 305.158 kişi göç etmiş ve bunların 15.000'e yakını iskân ettirilmiştir. Bunun akabinde, Bulgaristan'dan gelen göçler bir hayli etkili olmuş ve 1989'a kadar devam etmiştir. Bu süreç 4 aşamada gerçekleşmiş olup, toplam 836.582 kişi göç etmiştir. Bunlardan birincisi, 1925 yılında Türk-Bulgar ikamet sözleşmesine dayanan ve 1949'a kadar süren anlaşma çerçevesinde 218.998 kişi gelmiştir. İkincisi, 1949 ile 1951 yılları arasında 156.063 kişi göç etmiştir. Bir diğeri ise 1968 ve 1979 yıllarında Türkiye ile Bulgaristan arasında Yakın Akriba Göçü anlaşması ile 116.521 kişi daha Türkiye'ye vatanlarına gelmiş ve son göç hareketi ise 1989 yılında yaklaşık 345.000 kişinin gelmesi ile bu dört dönem tamamlanmıştır (Doğanay, 1997).

1.3. Türkiye'ye Almanya'dan Gelen (Zorunlu) Göç Hareketleri

Türkiye'nin 1923-1945'li yıllarda yaşadığı göç serüvenine Almanya'dan gelen göçmenler dâhil olmuştur. Bu insanlar; sürgün edilmiş, göç ettirmek zorunda kalan, kovulan insanlardan oluşan yaklaşık 1000 kişilik grup göçmenlerdir[‡]. Bu göçmenler, Almanya'da Nasyonal Sosyalistlerin (Hitlerin) politikaları yüzünden terk etmek zorunda olan çoğunluğunu bilim insanlarının oluşturduğu insanlardır. Almanya'da 2000'e yakın bilim insanları mesleklerinden uzaklaştırılmış, istenmeyen kişiler olmuşlardır ve bir kısmı 1933'ten itibaren Türkiye'ye sığınmışlardır. Gelen göçmenlerin özellikle bilim insanlarından oluşması, o günün şartlarında Türkiye'nin eğitimine, üniversitelerin gelişimine ciddi katkıları olmuştur. Bu göçmenler tıp, sağlık başta olmak üzere (hastalıklara karşı önlemler gibi) birçok dalda bilim insanının yetişmesine vesile olmuş ve enstitülerin kurulmasına öncülük etmişlerdir (Erichsen, 1999: 69-71). Hitler yönetiminde Yahudilere karşı oluşturulan ayrımcı oluşum, birçok Yahudi bilim insanlarını Almanya'dan ayırmak zorunda bırakmıştır. Bu yapı, 5-7 Temmuz 1933 tarihlerinde yetkililerle görüşülerek Türkiye'de yer bulan Alman-Yahudi akademisyenlerin zorunlu göçünü gerçekleştirmiş oldu. Zorunlu göçün altında Alman olup, politik ideolojinin uymaması ve Yahudi olunması yatmaktadır (Kuruyazıcı, 1999: 41-42). 1945 yılında Jewish Agency Başkanı Haim Barlas, Türkiye'nin uygulamış olduğu bu kabul anlayışı için Türk Devletine teşekkür etmiştir. Almanya ile ilişkisi kesilen Yahudi bilim insanları

[†] Aliya İzzetbegoviç'in Türklere Yazdığı Mektup, bkz

https://www.youtube.com/watch?v=52oUp4Zqxss&ab_channel=MustafaDemir (10.02.2022).

[‡] Bu grupta akademisyenler, personeller ile birlikte aileleri de yer almaktadır (Reisman, 2007: 455). Akademisyenlerin sayısı ile ilgili kesin bir rakam yoktur. 1933'lerde 100'den fazla profesör, asistan, okutman işe alınmış (Guttstadt, 2013:86; Bahar, 2014:14), daha sonra bu sayı 200'ü aşmıştır (Müller, 1998:298; Erichsen, 1999:69).

İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde görevler almışlar ve eğitim kurumlarının gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Eğitim alanlarında gelişimlere katkıda bulunan bu göçmenlerin belli kısmı savaş sonrası ülkelere dönmüş, bir kısmı ise Türkiye’de kalarak çalışmaya devam etmişlerdir (Güleryüz, 2015: 63-64). 1933 olayları sonrasında birçok ülkede Almanca konuşan mültecilerin sayısı Türkiye’den oldukça fazla olmasına rağmen, Hitlerden kaçan bu mültecilerin önemi hiçbir yerde bu kadar büyük olmamıştır ve en önemlisi Yahudi bilim insanlarının çalışmaları bu kadar kalıcı bir tesir bırakmamıştır. Bunun da en büyük etkisi değerli bilim insanlarının ve sanatçıların faaliyetlerini iki şehirde (İstanbul’da ve Ankara’da) yoğunlaştırmış olmalarıdır (Neumark, 2017: 10-11).

1.4. Irak ve İran Akımlarının Oluşturduğu Türkiye’ye Göç Hareketleri

1979 İran Devriminde sayıları yaklaşık 1.000.000 ile 1.500.000 arasında değişen İranlılar kitlesel olarak göç etmek zorunda kalmışlardır. Çoğunlukla siyasi nedenlerden dolayı ülkelerinden kaçan İranlı göçmenler Kuzey Amerika’da veya Avrupa’da üçüncü bir ülkeye göç edene kadar transit göçmenler olarak kabul edilmiştir (İçduygu ve Aksel, 2012: 12). Türkiye’ye giriş yapan İranlıların gerçek sayısı ile kesin bir kanıt yoktur ancak bir milyona yakını Türkiye’yi geçiş ülke olarak kullanmış ve çoğunun düzensiz göçmen durumunda yaşadığı tahmin edilmektedir (İçduygu, 2003: 21). Humeyni rejiminden kaçan İranlılar, Türkiye’de geçici sığınmacı olarak kabul edildiler. 1979 ve 1991 yılları arasında Türkiye, İranlıların ülkeye vizesiz giriş yapmalarını sağlayacak politika izlemiştir. Bu insanların çoğu Avrupa’ya veya Amerika’ya geçmeyi planladığı için Türk yetkililer de 3.ülkelere yerleşmelerini teşvik etmiştir (Mannaert, 2003: 2-3). Bu göç dalgası aynı zamanda Türkiye’nin yaşadığı Avrupalı olmayan en büyük göç dalgalarından biri olarak tarihe geçmiştir (Myers, 2017: 3).

1979 yılında, İran’da yaşanan devrim sonrasında bir milyondan fazla insan Türkiye’ye göç etmiştir. Etnik açıdan çoğunluğunu Azeri bunun yanı sıra Fars, Kürt kökenine sahip insanlar oluşturmuştur. 1980’li yıllarda Afganistan’dan gelen göçler bu dış göç akımına dâhil olmuştur. 1991 yılında Körfez savaşından sonra iç karışıklıktan dolayı 500.000’e yakın insan Türkiye’ye sığınmıştır. Irak’tan gelen büyük göç dalgası ilk olarak 1988 Halepçe katliamından sonra 50.000’den fazla kişinin gelmesiyle gerçekleşmiştir. Bu yüzyılın sonunda 1992-1998 yılları arasında Yugoslavya’daki iç savaştan 20.000 Boşnak, 1999 yılında Kosova’dan yaklaşık 18.000 ve 2001 yılında Makedonya’dan 10.000’den fazla insanların gelmesiyle göçmen kabulü devam etmiştir (TBMM, 1997; KDK, 2018: 58-59; Kirişçi, 2007: 94; Kirişçi, 2001: 76).

Türkiye’ye Irak’tan gelen göçmenlerin hikâyesi, 1988 ve 1991 yıllarına dayanmaktadır. İlk İran-İrak savaşı sonrası yaşanan kargaşadan kaçanlardan oluşmaktadır. Halepçe’ye düzenlenen saldırılar sonrasında 50.000’den fazla insan (Kürt Peşmerge) Türkiye’ye gelmiştir. Diğer mülteci akını ise 1991 yılına dayanmaktadır (Kirişçi, 2000: 12). Irak-İran savaş sonunda; 1988’deki Mart’taki Halepçe katliamına benzer olayların olabilecek korkusu taşıyan 100.000 Iraklı Kürt Türkiye’ye sığınmıştır. 1991 yılındaki dış göçün sebebinde ise Körfez Savaşı başrol oynamıştır. 1991 yılındaki Körfez krizi çoğunluğunun Kürtlerin az sayıda Türkmen ve Hristiyanların oluşturduğu yaklaşık 500.000 Iraklının geçici koruma kapsamında Türkiye’ye sığınmalarına yol açmıştır. 1991 yılında Mart’tan Nisan’a kadar başlayan bu akın ilk olmamakla birlikte temellerini 1988’li yıllardaki olaylardan almaktadır (Danış, 2011: 199; Yönlü, 2018: 212-213).

1.5. Bosna-Hersek’ten Türkiye’ye Göç Hareketleri

Diğer dış göç hikâyesi ise Boşnaklara aittir. Eski Yugoslavya’dan ayrılıp Mart 1992’de demokratik bir şekilde bağımsızlığını ilan eden Bosna, politik hengâmeye neden olmuştur. Bu bağımsızlıktan rahatsız olan Sırp, Miloseviç desteğini de arkalarına alarak Bosna Hersek’e savaş açmış ve bu

savaş 1992'den 1995'e kadar sürmüştür. Bu yıllarda yüz binlerce insan katledilmiş, o zamanki nüfusun yarısından fazlası zorla göç etmek zorunda kalmıştır (Kacapar-Dzihic ve Oruc, 2012: 5-7; Türkeş vd, 2012: 8). Bu yıllar arasında 300.000'den fazla insan hayatını kaybetmiş ve 2 milyona yakın insan ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır (Emgili, 2012: 59). 1992 ile 1998 yılları arasında (savaş dönemleri de dâhil), Bosna-Hersek'ten Türkiye'ye 20.000 kişi gelmiştir (GİGM, 2022).

1.6. Suriye'den Türkiye'ye Akan Dış Göç Hareketleri

Türkiye'ye kitlesel anlamda en büyük göç hareketini kuşkusuz Suriyeliler oluşturmaktadır. 2011 yılının Mart ayında başlayan Suriyelilerin göçü, yaklaşık 200 kişilik bir grubun kaçmasıyla başlamıştır. Hatay'ın sınırlarından ülkemize giriş yapan bu insanların göçü, günümüzde de devam etmektedir. Suriye'deki iç savaş sonrası yaklaşık 6.500.000 Suriyeli, göçmen olarak birçok ülkeye sığınmışlardır. Bu ülkelerin başında Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır gibi ülkeler gelmektedir. Türkiye bu ülkeler içerisinde en çok Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapan ülkedir. Türkiye'ye 2011'den bu yana yaklaşık 3.500.000 milyondan fazla Suriyeli gelmiştir (Hoffmann ve Samuk, 2016: 7; TBMM, 2018: 243). Yaklaşık 13 milyon Suriyeli göç etmek zorunda kalmış ve yarısı kendi ülkeleri içerisinde yer değiştirirken; kalan yarısı (6 milyondan fazlası) komşu ülkelere, Avrupa ülkelerine ve diğer kıtalara göç etmiştir. Avrupa ülkeleri ise yaklaşık bir milyon göçmene kapılarını açmış iken; Türkiye, Avrupa ülkeleri içerisinde de en çok Suriyelilere kucak açmış ülke olarak birinci sırada yer almaktadır (UMHD, 2018).

Türkiye'nin Suriye'den gelen göçmen kabulü, 29 Nisan 2011 yılında gerçekleşmiştir. 2011 yılının Mart ayının 15'inde başlayan rejim karşıtı gösteriler sonucu göçü meydana getirmiştir. Türkiye ise aynı yıl içerisinde 29 Nisan'da 252 kişilik bir grupla Hatay'ın Yayladağı ilçesinden, Cilvegözü sınır kapısından giriş yapan Suriyeli göçmenleri kabul ederek geçici koruma kapsamındaki ilk göçmenleri almaya başlamıştır. Türkiye'nin bu misafirperverliği Dünya'nın dikkatini çekmiş ve uygulamış olduğu *açık kapı politikası* Birleşmiş Milletlerin, Avrupa Birliği'nin takdirini görmüş ve Türkiye'ye teşekkür etmişlerdir. Suriye'deki iç savaş sonrası kaçmak zorunda kalanlar ile birlikte gelecek neslin kaygı duyması (yaşam beklentileri açısından) göç eden Suriyeli sayısını artmıştır. Göçü tırmandıran bir diğer etki de terör örgütlerinin kurulması olmuştur özellikle IŞİD örgütü bu kaygıyı arttırmış, yaşanan iç kargaşanın yükselmesine neden olmuştur (Erdoğan, 2018: 2-5).

Tablo 1: Türkiye'nin Dış Göç Akımları

Yıl/Yıllar	Gelinen Ülke	Kişi Sayısı
1922-1938	Yunanistan	384.000
1923-1945	Balkanlar	800.000
1933-1945	Almanya	1000*
1979	İran	1.000.000**
1988	Irak	51.542
1989	Bulgaristan	345.000
1991	Irak	467.489
1992-1998	Bosna-Hersek	20.000
1999	Kosova	17.746
2001	Makedonya	10.500
2011-...	Suriye	3.718.332
Toplam		6.815.609

* Yaklaşık olarak hesaplanmıştır. **Sayıları kesin olmamakla birlikte 1.000.000 ile 1.500.000 arasında değişmektedir. **Kaynak:** GİGM ve AFAD.

Tablo 1, Türkiye'nin dış göç sayısını ve Cumhuriyet döneminden günümüze kadar yaklaşık 7.000.000 insanın göç ettiklerini göstermektedir. Bu rakam oldukça önemli olup bunların 3.000.000'dan fazlası 2011 yılına kadar göç etmiş iken; 3.500.000'dan fazlası son 10 yılda göç etmiştir. Burada toplam göç denklem ile yazılacak olunursa, Suriyelilerin göç sayısı 88 yıllık zaman dilimi içerisinde gelen göçmenlerden fazla olduğu kalemi ortaya çıkacaktır.

2. Türkiye'nin Kendi İçinde Yaşadığı Göç Dinamikleri

Modern Türkiye iç ve dış göçler ile şekillenmiş ve önce ulusal devlet inşası anlayışla yurtdışından Türk-Müslüman kökenli insanlar getirilmiştir. Sonra toplumun sanayileşmesiyle kırlardan kentlere göçler gerçekleşmiş ve sürekli devam etmiştir. Bu değişim aynı zamanda toplumsal bir değişime de yol açmıştır (İçduygu vd, 1998: 207-208).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda, 1923'ten 1950'li yıllara kadar iç göç hareketi pek görülmemiştir. 1923-1950 yılları arası iç göç açısından nispeten sakin geçmiş, 1950'den sonra iç göç başlamıştır. 1960'lardan sonra hızlanan iç göç, 1980 itibariyle ivme kazanmıştır. İnsanların göç etmelerinin altında toplumun değişen dinamik yapısı ile ekonomik, siyasi etkiler yatmaktadır.

1950'lilere kadar olan dönemde ciddi bir hareketlilik olmamasının sebebi, insanların kırlardan kentlere göç etmesini gerektirecek iş gücü piyasası içerisinde herhangi bir talebin olmamasıdır. Bu dönemde, ülkenin sanayileşme çabaları ve ekonomik iş hacmi bu tür hareketleri tetikleyemeyecek kadar zayıftı. Diğerleri ise ulaşım imkânlarının ve bilgi sağlamanın 1950 öncesinde Türkiye'de göreceli olarak az gelişmesidir (Coban, 2013: 61).

1940'lı yıllarda Batı'dan alınan maddi yardımlar hızlı modernleşmeye, köylerdeki toprağa dayalı işlerden kopulmasına ve şehirdeki sanayi-hizmet sektörünün işgücü ihtiyacının oluşmasına yol açmıştır. Tüm bunlar insanları iç göçe, sanayi merkezlerine doğru harekete tetiklemiştir (İçduygu vd, 1998: 208). 20.yy'ın ilk yarısında Türkiye ağırlıklı olarak tarım ülkesiydi. Tarımdaki makineleşme (Marshall yardımlarının sonucuyla) kırsal nüfusu işsiz bırakmış ve insanların şehirlere göç etmesine neden olmuştur (Adaman ve Kaya, 2012: 3). Sadece bu yıllarda Marshall programından dolayı (1948-1956) ülkede 1.800 olan traktör sayısı 44.000'lere ulaşmış ve kırdaki yaşayan insanların, çalışan işgücünün şehirlere göç etmesine neden olan ana etkenlerden biri yapmıştır (Alpay ve Alkin, 2017: 98-99).

Tablo 2: Tarımda Üretim Payı ve İstihdam Oranı

Yıllar	Tarım Kesiminin GSYH'deki Payı	Tarım Kesiminde İstihdam
1923	%52	%70
1997	%13	%42
2002	%11	%35
2006	%9	%27
2015	%8	%20
2016	%8	%19

Kaynak: Eğilmez, 2018: 170.

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlıdan devraldığı ekonomide Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla 570 milyon dolar olup, tarımın GSYH'deki payı %40'tı. Tarımın bu önemli payı nüfusu besleyebilmekteydi. Günümüzde GSYH 850 milyar dolardır ve tarım kesiminin payı ise yalnızca %8'e denk gelmektedir. Bu farklılık tarımdaki çekiciliğin göreceli olarak uzak kaldığı ve tarımdaki istihdamın düştüğünün

göstergesidir. Tablo 2’de, tarım kesiminin GSYH’deki payının zamanla hızlı düşüşünü göstermektedir. Bunun beraberinde istihdam açısından iş bulma imkânlarının daralması, insanların şehirlerde iş bulabilmek için göç ettikleri gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Endüstri ve hizmet alanının genişlemesi insanları iş imkânı açısından cezbetmiştir (Eğilmez, 2018: 169-170).

1950’lilerde yaşanan hızlı toplumsal ve ekonomik dönüşüm şehirdeki ve köylerdeki nüfusu değiştirmiş ve nüfus oranlarındaki fark hızlı bir şekilde artmıştır. 1950’de kentsel alanda yaşayan nüfus oranı %19 iken, 1970’de %36’ya, sonra 1990’larda %56’ya yükselmiştir. İlk başlardaki göç hareketi kırsal yerlerdeki itici faktörlerle açıklanırken; 1960’larda, 1970 ve 1980’lerdeki kırdan kente göçlerin sebebi çekici faktörlerle açıklanmıştır. 1980 sonrası dönemlerde modernleşme adı altında iletişim teknolojisi ile beraber iç göç olgusu ve toplumsal dönüşüm hız kazanmıştır (İçduygu ve Ünal, 1998: 42-43).

İlk olarak 1950’lilerdeki kırsal alanlardan kentsel alanlara gerçekleşen göç hareketlerinin temel nedenlerine bakıldığında göçlerin ana nedenleri görülebilir ve bunlar;

- Tarımda yeni teknoloji girişi
- Entansif tarım
- Toprak yetersizliği ve toprağın mirasla parçalanması
- Tarımın makineleşmesi
- Geleneksel toprak sahipliği rejimi değişikliği
- Nüfus artışları
- Kentlerin çekiciliğidir.

Bunların yanında şehirlerdeki sosyal ve kültürel imkânların artması, ulaşım koşullarının gelişmesi diğer çekici etkenlerdir. Özellikle tarımdaki sistemin değişmesi ve üretimin makineleştirilmesi, tarımda hali hazırda kullanılan işgücünü azaltarak göçe neden olmuştur. Nüfusun hızla artması tarımdaki gelir yetersizliğine neden olmuş ve insanları kendi refahları doğrultusunda, ailelerine daha iyi bakabilmek için göç etmek zorunda bırakmıştır. Ulaşım imkânlarının kolaylığı, enformasyon alanındaki gelişmeler insanları meraklandırmış, kentlere karşı göç etme isteğini artırmıştır. Bu gelişmelere İstanbul gibi sosyal altyapısı sağlam büyük kentler insanların göç etmedeki yer tercihlerinde etkili olmuştur (DPT, 1993: 2-3). İstanbul insanlar için köylerden şehirlere göç etmek için sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda kültürel açıdan da bir cazibe merkezi olmuştur. İstanbul’un konumu ve estetiği birçok aydın, düşünce insanı için de çekici bir faktör olmuştur. Türkiye’de iç göçlerin yoğun yaşandığı dönemle sınırlı kalmayan İstanbul, Cumhuriyet dönemi öncesinden de pek çok entelektüeller için yaşam yeri olmuştur. İstanbul’u çok seven aydınlar doğdukları yeri değil yaşadıkları yeri “*kent*” olarak görmüşlerdir hatta İstanbul sevgisi, kentli olma olgusu yani *kentliliğin* “*İstanbullu*” olma ile özdeşleşen bir imgelemi ortaya çıkarmıştır (Doğan, 2018: 202). 1978 yapımı “*Taşı Toprağı Altın Şehir*” adlı filmde bu şehir cazibesi işlenmiş ve İstanbul’a köylerden kente göçü konu almıştır bununla birlikte insanda oluşan değişimi işlemiştir.

Kırsal yerlerdeki göçe sebep olan itici nedenler hızlı nüfus artışı, tarımdaki düşük verimlilik, yüksek işsizlik ve eğitim gibi sosyal faktörler olmuştur (İçduygu ve Ünal, 1998: 43). Tarımda sermaye yoğun üretim yöntemi, toprak arzının sınırlı olması, köylerin itici yönlerini oluşturmaktadır. Kentlerin çekici yanlarını ise sanayileşme sonucu emeğe olan talebin artması, sağlık, eğitim hizmetlerinin iyi ve fazla olması oluşturmaktadır (KB, 2014: 27).

Türkiye içerisinde genç nüfusun fazla olması ve gençlerin aile kurmamış olmaları iç göçleri kolaylaştırmıştır. Eğitim durumu ve hayat şeklindeki iyileşme, eğitim ile insanın daha rahat iş

imkânına sahip olması, kan davaları, aile baskısından kurtulma, siyasi mezhepsel nedenlerle birlikte doğal afet ve mevsimlik göçler iç göçlerin Türkiye'ye ait kendine has özel şartlarını oluşturmaktadır (Başel, 2007: 521-524).

Köylerden kentlere gerçekleşen ilk göç deneyimi 1950'li yıllara dayanmaktadır. İkincisi ise 1960 ile 1980 arasını kapsayan dönemdir. Bu dönemde şehirleşme oranı %44'e yükselmiş ve şehirlerde nüfus yoğunlukları oluşmaya başlamıştır. Bu yoğunlaşmanın altında yatan sebep şehirlerin kırlardan hızlı ve devamlı artan bir seyirde göç almasıdır. Aynı zamanda şehre daha önce giden insanların oluşturduğu göçmen ağları da göçlerin artmasında etken olmuştur. Göçü artıran bir diğer unsur ise ulaşım ve haberleşme imkânlarıdır. Kentlerdeki eğitim, sağlık gibi insanın en temel ihtiyaçlarına erişimin kolay ve rahat olması insanları göçe sevk etmiştir ve bu dönemin önemli bir diğer yanı ise şehirden şehre göçlerin başlamasıdır. Bu göç şeklinin değişmesinin nedeni iller arasındaki ekonomik, sosyal gelişmelerin eşitsiz dağılımıdır (KB, 2014: 26-27; Berker, 2011: 201-202). Üçüncü dönem ise 1980'li yıllar ve sonrasıdır. Bu dönemde liberal iktisadi sisteme geçilmesi, sanayi ve hizmet alanlarında ciddi bir artış olması kentlere olan göç güdüsünü insanlar üzerinde artırmıştır. Bu politika değişikliği tarım sektöründe önemli düşüş yaratmıştır (İçduygu vd, 1998: 222).

Devlet odaklı mekanizmadan piyasa odaklı mekanizmaya geçilmesi, özelleştirilmelerin artması, yabancı sermayenin ülkeye girişleri, AB Gümrük Birliği'ne üye olunması bu dönemlerde meydana gelen göçleri daha iyi anlamaya yardımcı olur. 1990'ların sonunda şehirlerde yaşayan nüfus oranı %65'e yaklaşmış, ülke içinde hareketlilik büyümüştür. İç göç hareketliliğinde insanlar gelişmişlik seviyesi az olan Doğu, Güney Doğu, Karadeniz gibi bölgelerden gelişmişlik seviyesi yüksek olan Ege ve Marmara gibi bölgelere göç etmiştir (KB, 2014: 27).

1980 sonrası, tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine geçiş sürecinin sonucunda serbest piyasa ekonomisi benimsenmiş ve bundan dolayı devlete ait fabrikaların özelleştirilmesi, kapatılması, aynı zamanda devletin tarıma yönelik desteklerini kaldırması, insanları büyük şehirlere yönelmiştir. Özelleştirme sonrası Sümerbank, Tekel, Şeker, Çimento gibi fabrikaların kapatılması işsizliğe neden olmuştur. Tarıma dönük desteğin azalması sonucu ithal tarımsal ürünler bu sektörü kayba uğratmıştır. Bunun sonucunda da köyde yaşayanlar, şehirlere göç etmek durumunda kalmışlardır (Özdemir ve Dökmeci, 2017: 97-101).

1990'dan sonra hayati tehlike durumlarından, savaş gibi etkenlerden dolayı da insanlar göç etmek zorunda kalmışlardır. Güvenli olarak gördükleri civar yerlere, sonra İstanbul, İzmir, Bursa, Adana ve Mersin gibi yerlere göç etmişlerdir (İçduygu ve Ünalın, 1998: 44).

Tablo 3: Toplam Nüfus, Kır-Kent Nüfusu ve Oranları (1927-2017)

YIL	TOPLAM NÜFUS	KENTTE YAŞAYAN NÜFUS (İL VE İLÇE MERKEZLERİ)	KIRDA YAŞAYAN NÜFUS (BELDE VE KÖYLER)	ŞEHİRLERDE YAŞAYAN TOPLAM NÜFUS ORANI	KÖYLERDE YAŞAYAN TOPLAM NÜFUS ORANI
1927	13 648 270	3 305 879	10 342 391	24,2	75,8
1935	16 158 018	3 802 642	12 355 376	23,5	76,5
1940	17 820 950	4 346 249	13 474 701	24,4	75,6
1945	18 790 174	4 687 102	14 103 072	24,9	75,1
1950	20 947 188	5 244 337	15 702 851	25,0	75,0
1955	24 064 763	6 927 343	17 137 420	28,8	71,2

1960	27 754 820	8 859 731	18 895 089	31,9	68,1
1965	31 391 421	10 805 817	20 585 604	34,4	65,6
1970	35 605 176	13 691 101	21 914 075	38,5	61,5
1975	40 347 719	16 869 068	23 478 651	41,8	58,2
1980	44 736 957	19 645 007	25 091 950	43,9	56,1
1985	50 664 458	26 865 757	23 798 701	53,0	47,0
1990	56 473 035	33 326 351	23 146 684	59,0	41,0
2000	67 803 927	44 006 274	23 797 653	64,9	35,1
2007 [§]	70 586 256	49 747 859	20 838 397	70,5	29,5
2008	71 517 100	53 611 723	17 905 377	75,0	25,0
2009	72 561 312	54 807 219	17 754 093	75,5	24,5
2010	73 722 988	56 222 356	17 500 632	76,3	23,7
2011	74 724 269	57 385 706	17 338 563	76,8	23,2
2012	75 627 384	58 448 431	17 178 953	77,3	22,7
2013	76 667 864	70 034 413	6 633 451	91,3	8,7
2014	77 695 904	71 286 182	6 409 722	91,8	8,2
2015	78 741 053	72 523 134	6 217 919	92,1	7,9
2016	79 814 871	73 671 748	6 143 123	92,3	7,7
2017	80 810 525	74 761 132	6 049 393	92,5	7,5
2018	82 003 882	75 666 497	6 337 385	92,3	7,7
2019	83 154 997	77 151 280	6 003 717	92,8	7,2
2020	83 614 362	77 736 041	5 878 321	93	7
2021	84 680 273	78 908 631	5 771 642	93,2	6,8

Kaynak: TÜİK.

İlk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır ancak o yıllarda detaylı bir çalışma olmamıştır. Devlet, sadece doğum yerlerine göre sayım yapmıştır. Nüfus sayımı 1935'te doğum yerlerine göre genel olarak yayınlanmıştır ve 1950'den sonra ayrıntılı şekilde olmuştur. İstatistik Enstitüsü 1975'ten sonra ikametgah verilerini baz alarak bilgileri erişilebilir hale getirmiştir (Başel, 2007: 516).

Tablo 3, 1927'den günümüze kadar olan toplam nüfusu, kentlerde ve kırlarda yaşayanların nüfus oranlarını vermektedir. Tabloya bakıldığında; 1927 ile 1950 arasında neredeyse iç göç hareketliliği görülmemektedir. 1927'de toplam nüfusun kentlerde yaşayan sayısı 3.305.879 iken, köylerde yaşayan nüfus sayısı ise 10.342.391'dir. Şehirlerde yaşayanların oranı 1950'lilere kadar ortalama %25'te sabit kalmıştır. Köylerde yaşayanların oranı ise %75'te kalmıştır. 1950'den sonra iç göç olgusu başlamıştır. Birinci dönem olarak ifade edilen zaman diliminde (1950-1960 yılları arası) kentlerde yaşayan toplam nüfus oranı yaklaşık %32'ye yükselmiş ve köylerdeki oran ise %75'ten %68'e düşmüştür. Türkiye'nin yaşadığı bu ilk hareketlilik etkisini göstermiş ve yapısal dönüşümlerle birlikte bu göçleri tetiklemiştir. İkinci dönem olarak ifade edilen (1960-1980 yılları

[§] Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi(ADNKS) 2007 yılında hayata geçmiştir. Bu yıldan sonra bu sistem baz alınarak her yıl otomatik olarak nüfus sayım işlemleri gerçekleştirilmektedir.

arası) dönemde kentlerde yaşayan nüfus oranı yaklaşık %44'e yükselmiştir. Köylerde yaşayan nüfus oranı ise %56'ya düşmüştür. 1980-2000 dönemi şehirde yaşayan nüfus oranı yaklaşık %65'e yükselmiştir ve köylerde yaşayan toplam nüfus oranı %35 'e kadar düşmüştür. 1980'den başlayıp günümüze kadar devam eden ve literatürde üçüncü dönem olarak adlandırılan bu yıllar arasında ise kentlerde yaşayan nüfus oranı %93,2'ye yükselmişken; köylerde yaşayan nüfus oranı ise %6,8'e kadar ciddi bir düşüş göstermiştir**.

İlk iç göç döneminden günümüze kadar olan süreçte Türkiye'nin demografik açıdan hızlı bir değişim yaşadığı, insanların köylerden kentlere doğru akın ettiği anlaşılmaktadır. 1927'lerde toplam 13 milyon olan nüfusun yaklaşık 3,5 milyonu şehirlerde yaşamışken; 1950'lilerde toplam nüfusun yani 20 milyonun yaklaşık 5,3 milyonu şehirlerde yaşamıştır. 1960'da 28 milyon nüfusun yaklaşık 9 milyonu, 1980'de ise 44 milyon nüfusun yaklaşık 20 milyonu şehirlerde yaşamıştır. 1980 sonrası dönemde bu sayı yaklaşık 24 milyonu bulmuş, günümüzde ise 84 milyonluk nüfusun neredeyse 78 milyondan fazlası hayatlarını şehirlerde devam ettirmektedir.

3. Sonuç

Türkiye'nin bulunduğu konum birçok göç hareketlerinden doğrudan etkilenmesine neden olmuştur. Coğrafi açıdan Türkiye'nin komşularında meydana gelen göç hareketleri ülkeyi etkilemiş ve ülkenin sosyo-kültürel yapısını şekillendirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti dünyadaki vatansız kalmışlara, savaştan kaçmak zorunda kalanlara, zor durumda olanlara ve ülke topraklarına gelmek isteyenlere kucak açan bir ülke olmuştur ve hala da açmaktadır. Bu kucaklayıcı anlayış, şimdiye kadar milyonlarca insana ev sahipliği yapmış ülke konumuna getirmiştir. Cumhuriyet tarihi ile birlikte oldukça değişim yaşamaya başlayan ülke, göç olayları açısından da oldukça hareketli dönemler geçirmiştir. İlk olarak nüfus mübadelesiyle başlayan göç akımları, Balkanlardan gelenlerle devam etmiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi-sosyo-kültürel yapısını değiştirmiştir. Türkiye'nin komşularındaki hareketlilikler doğrudan ülkeyi etkilemiş ve ülkenin demografisi açısından da değişmesinde başrol oynamıştır. Türkiye'nin Yunanistan'la başlayan göç serüvenleri; Balkanlardan, Almanya'dan, İran'dan, Irak'tan, Bosna'dan, Kosova'dan, Makedonya'dan dış göç akımları başlamış ve son olarak Suriye'den gelenlerle devam etmiştir. Türkiye şimdiye kadar on milyona yakın insanı *göç kabul anlayışı* çerçevesinde kabul etmiş ve birçok ülke sınırları içerisindeki insanların gözünde transit ülke konumundan hedef ülke konumuna çevirmiştir. Türkiye'nin göç dinamiği oldukça hareketli bir yapıya sahip olmuş ve bunu sadece dışarıdan aldığı göçlerle değil, aynı zamanda kendi içinde de yaşadığı iç göçlerle de devam ettirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda iç göç açısından nispeten sakin bir dönem geçirmiştir. 1923 ile 1950 dönemleri arasında insanların çoğu köylerde yaşamakta iken, 1950 sonrası hızlı bir göç hareketliliği başlamış ve köylerde yaşayanların oranı düşmüştür. 1927'lerde köylerde yaşayanların oranı %75'lerde olup, şehirlerde yaşayan oranı %25'lerdeyken; 1980 sonrası dönemde köylerden kentlere göç hızla artmış ve günümüzde kentlerde yaşayanların oranı 93'lere kadar ulaşmıştır. Köylerde yaşayan nüfusun azalışı bu yerlerde yaşayan nüfus oranını da düşürmüştür; günümüzde ise %7'lere kadar gerilemiştir. Türkiye'deki iç göç hareketliliği 3 döneme ayrılmaktadır. İlk iç göç deneyimi 1950-1960, ikinci iç göç deneyimi 1960-1980 yılları arasındadır. Üçüncü iç göç deneyimi ise 1980 ve sonraki yıllardır. 1950-1960 yılları arasındaki göçe neden olan faktörler başta işsizlik olmak üzere, kırdaki düşük gelir, tarımdaki toprak yetersizliği, makineleşme, yüksek nüfus baskısı ve yetersiz altyapı hizmetleridir. 1960-1980 yılları arasındaki göçe neden olan faktörler kırlara göre

** Bu oranın düşmesinde kuşkusuz 2012 yılında 6360 nolu Büyükşehir Yasası ile köylerin mahalle yapılması da etkili olmuştur. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6360.html> erişim tarihi: (01.07.2021).

kentlerde daha yüksek ücretler, gelişmiş altyapı ve bölgesel kalkınmışlık farklılıkları, kentlerin sosyal ve sağlık imkânları açısından gelişen cazibesi, şehirlerdeki istihdam yapısı, ulaşım ve haberleşme ağlarının güçlü olması ile birlikte akrabalara-arkadaşlara bağlı göç hareketleridir. 1980 ve sonrasında ise ülkenin iktisadi ve siyasi değişim süreci ile birlikte liberal politikaların izlenmesi, sanayi yapısının gelişmesi, teknolojik ilerlemelerin olması ve modernleşme süreci iç göçleri artırmıştır. Bu son dönemin diğerlerinden farkı bazı şehirlerdeki fazla nüfustan, bölgesel eşitsizliklerden şehirlerden şehirlere göçlerin başlamasıdır.

Bu çalışmada, ülkeyi tamamıyla etkileyen dış ve iç göçler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve dinamik göç yapısı vurgulanmıştır. Bu bağlamda incelenen araştırma sonucunda, Türkiye'nin dinamik göç yapısının önce dış daha sonra iç göçlerden oluştuğu görülmüştür. Sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti göçlerle büyümüş, gelişmiş ve şekillenmiştir. Bu değişim sadece Türkiye'ye dışarıdan değil, aynı zamanda kendi içerisinde de farklı göç deneyimleri yaşamasına neden olmuştur.

Kaynakça

- Adaman F., Kaya A. (2012) "Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe: Turkey" Report Prepared for the Directory General of Employment, Social Affairs and Inclusion of the European Commission Under the Auspices of GVG in Cologne, Germany (April).
- Afad, (2018), "Suriyeli sayısı", *Geçici barınma merkezleri raporları*, 2018. Erişim Adresi: <https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barınma-Merkezlerinde-Son-Durum>.
- Akyıldız, İ. E. (2019). *Göç hareketliliğinin E. Lee kuramı perspektifinden yorumlanması: Türkiye örneği*. (Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bursa.
- Alpay Y., Alkin E. (2017), *Olaylarla Türkiye ekonomisi: Yirminci Yüzyıl Türkiye Ekonomi Tarihi*, 1.b., İstanbul: Hümanist Kitap Yayıncılık.
- Bahar, I. I. (2014). *Turkey and the Rescue of European Jews*. Routledge.
- Başel, H. (2007). Türkiye'de nüfus hareketlerinin ve iç göçün nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (53), 515-542.
- Berker, A. (2011). Labor-Market Consequences Of Internal Migration in Turkey. *Economic Development and Cultural Change*, 60(1), 197-239.
- Bozkurt, G. S. (2010). Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 10(2), 51-95.
- Çavuşoğlu, H. (2007). Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri. *Bilgi*, 41, 123-154.
- Çoban, C. (2013). Different Periods Of Internal Migration in Turkey From The Perspective Of Development. *American International Journal of Contemporary Research*, 3(10), 58-65.
- Danıs, D. (2011). Changing Fortunes: Iraqi Refugees in Turkey. *Intellect*, 5(2), 199-213.
- Doğan İ. (2018), *Göç ve Kültür*, 1.b., İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayın.
- Doğanay F. (1997), "Türkiye'ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi", Ankara, DPT.YBM 1997, <ftp://ftp.dpt.gov.tr/pub/ekutup96>, 1997.
- DPT (1993), "Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Sosyo-Ekonomik Nitelikleri", Ankara: DPT Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü Yayınları, 1993.
- Eğilmez M. (2018), *Değişim Sürecinde Türkiye: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e sosyo-ekonomik bir değerlendirme*, 12.b., İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Emgili, F. (2012). Bosna-Hersek Trajedisinde (1992-1995) Türk Birliği. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (21), 57-87.
- Erdoğan M. (2018), *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*, 2.b., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erichsen, R. (1999). Bir Sığınak Yeri Olarak Türkiye Alman Araştırmacıların 1933-1945 Göçü. Çev. Ali Osman Öztürk, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (13), 69-74.
- Gigm. (2013), Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları Yayın No: 4 ARALIK 2013, http://www.Goc.Gov.Tr/Files/_Dokuman19.Pdf, (30.08.2018).

- Gigm. (2021). *Geçici Koruma*, Erişim Adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.
- Gigm. (2022). *Kitlesel Akinlar*, Erişim Adresi: <https://www.goc.gov.tr/kitlesel-akinlar>.
- Guttstadt, C. (2013). *Turkey, the Jews, and the Holocaust*. Cambridge University Press.
- Gülyüz N. A. (2015). "Geçmişten Günümüze Anadolu'ya Yahudi Göçü", *Türkiye'nin Göç Tarihi*, der. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya,1.b., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hoffmann, S., Samuk, S. (2016). *Turkish Immigration Politics And The Syrian Refugee Crisis*. Working Paper Research Division Global Issues, No.1
- İçduygu A. (2003), *Irregular Migration In Turkey*. Geneva: International Organization for Migration.
- İçduygu A., Aksel D. B. (2012), "Irregular Migration in Turkey", Ankara: IOM.
- İçduygu A., Sirkeci İ., Aydıngün İ. (1998). "Türkiye'de İç göç ve İç göçün İşçi Hareketine Etkisi", Türkiye'de İçgöç: Türkiye'de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri, Konferansı 6-8 Haziran 1997 Bolu-Gerede, 1998, ss.207-244.
- Kaçapor-Džihic Z., Oruč N.(2012), "Social Impact of Emigration And Rural-Urban Migration In Central and Eastern Europe", Final Country Report. Bosnia and Herzegovina. Online verfügbar, 2012. Erişim Adresi: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=8840&langId=en>.
- Kale B. (2015), "Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri" , *Türkiye'nin Göç Tarihi*, der. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya,1.b., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kalkınma Bakanlığı (2014), *Onuncu Kalkınma Raporu, Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 2014. Erişim Adresi: <http://www.cka.org.tr/dosyalar/Ozel%20Ihtisas%20Komisyonu%20Raporlar%C4%B1/g%C3%B6c.pdf>.
- Kamu Denetçiliği Kurumu (2018), *Türkiye'deki Suriyeliler Özel Rapor*, Ankara.
- Karpat K. (2015), "Önsöz", *Türkiye'nin Göç Tarihi*, der. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya,1.b., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Karpat K. (2017), *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kirişçi, K. (2007). Turkey: A Country of Transition From Emigration to Immigration. *Mediterranean politics*, 12(1), 91-97.
- Kirişçi, K. (2000). Disaggregating Turkish citizenship and immigration practices. *Middle Eastern Studies*, 36(3), 1-22.
- Kirişçi, K. (2001). UNHCR and Turkey: Cooperating towards an improved implementation of the 1951 Convention on the Status of Refugees. *International Journal of Refugee Law*, 13(1/2), 71-97.
- Kuruyazıcı, N. (1999). Farklı bir sürgün: 1933 Türkiye Üniversite Reformu ve Alman Bilim Adamları. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (11), 37-50.
- Macar E. (2015), "Yunanistan'dan Anadolu'ya Göç: Nüfus Mübadelesi" , *Türkiye'nin Göç Tarihi*, der. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya,1.b., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mannaert C. (2003), "Irregular Migration And Asylum In Turkey", Working Paper No. 89, UNHCR.
- Müller, H. (1998). German Librarians in exile in Turkey, 1933-1945. *Libraries & Culture*, 33(3), 294-305.
- Myers C. (2017), "Refugee Flows Through Turkey: 1980 – 2017", *Turkish Heritage Organization*, No.2.
- Neumark, F. (2017). *Boğaziçine Sığınanlar*, çev. Şefik Alp Bahadır, Kopernik Kitap.
- Ortaylı İ. (2018), *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*, İstanbul: Kronik Kitap.
- Öksüz, H. (2000). İkili İlişkiler Çerçevesinde Balkan Ülkelerinden Türkiye'ye Göçler ve Göç Sonrası İskân Meselesi (1923–1938). *Atatürk Dergisi*, 3(1).
- Özdemir Z., Dökmeci V. (2017), "Türkiye'de İller Arası Göçün Demografik Özellikleri", *Türkiye'de Göç Ve İllerin Demografik, Ekonomik Ve Fiziksel Dönüşümü*, der. Kerem Korkmaz, Vedia Dökmeci, Zeynep Özdemir,1.b., İstanbul: Hiperyayın.
- Reisman, A. (2007). German Jewish Intellectuals' Diaspora in Turkey: 1933–551. *The Historian*, 69(3), 450-478.
- Sarınay, Y. (2011). Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Ankara'ya Yapılan Göçler (1923-1990). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27(80), 351-388.
- Suter B. (2013), *Asylum And Migration In Turkey An Overview Of Developments In The Field 1990–2013*, MIM Working Paper Series 13:3.
- Tbmm, "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ". Erişim Adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6360.html>.

Türkeş, M., Rüma, Ş. İ., Akşit, S., & Açar, D. A. (2012). *Kriz Sarmalında Bosna-Hersek: "Devlet Krizi"*. *Cycles of crises in Bosnia-Herzegovina: the 'state crisis'*, Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD Dış Politika Forumu Araştırma Raporu, DPF, 1-55.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (1997), "Genel Kurul Tutanağı 20. Donem 2. Yasama Yılı 112. Birleşim, 26 Haziran 1997 Perşembe". Erişim Adresi: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic?P4=270&P5=B&page1=9&page2=9.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (2018), "Göç ve Uyum Raporu", 26. Dönem 3. Yasama Yılı Mart, 2018.

Türkiye İstatistik Kurumu (2019), "Nüfus İstatistikleri", 2019. Erişim Adresi: <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>.

Türkiye İstatistik Kurumu (2021), "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020". Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210>.

Türkiye İstatistik Kurumu (2022), "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021". Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500&dil=1#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=T%C3%BCrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%BCfus,252%20bin%20172%20ki%C5%9Fi%20oldu>.

Umhd (2018), *Hangi Ülkede Ne Kadar Mülteci Var*, 2018. Erişim Adresi: <https://umhd.org.tr/page/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var/341>.

Yönlü K. Y. (2018), *Göç Sosyolojisi*, 1.b., İstanbul: Doğu Kitapevi..

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Turkey is a country that lives with migrations due to its geographical location. The fact that it acts as a bridge between Europe and the East and between Asia and Europe means that any possible migration movements in these countries will directly affect Turkey. Migration policies of the country are affected by this situation and take shape. Turkey has grown with migrations since the Ottoman Empire and the Republic of Turkey, which replaced it, were founded and shaped by migrations. Immigration flows started with the population exchange in the Republic's first years and continued with migrations from the Balkans, the Middle East, and the East. Today, Turkey's multi-ethnic structure is an indicator of both living together and the immigration of millions of people. Turkey has not only been shaped by external migrations but has also been a country shaped by internal migrations. From the establishment of the Republic of Turkey until the middle of the 20th century, it had a relatively quiet period in terms of internal migration. In the 1950s, the transformations of the country's politics and economy had serious reflections on the country. At the beginning of these reflections are internal migrations from villages to cities. In this study, migration movements that affect Turkey completely will be examined first in the context of external and then internal migration movements. The study was created by reviewing some published documents and articles.

1. Turkey's External Migration Movements

Turkey was founded in 1923 and is a relatively young nation-state and is surrounded by Bulgaria, Georgia, Greece, Armenia, Azerbaijan, Iran, Iraq, and Syria. Turkey has started to experience its first migration experiences in terms of nation-state formation. A possible migration wave in one of these eight neighboring countries will inevitably affect Turkey as well. Turkey's first external migration movement started with the arrival of 384,000 people from Greece between 1922 and 1938. Then 800,000 from the Balkans between 1923 and 1945, about 1,000 from Germany between 1933 and 1945, about 1,000,000 from Iran in 1979, 51,542 from Iraq in 1988, 345,000 from Bulgaria in 1989, 467,489 from Iraq in 1991, 20,000 from Bosnia and Herzegovina between 1992 and 1998, 17,746 from Kosovo in 1999, 10,500 from Macedonia in 2001 and 3,718,332 from Syria to Turkey from 2011 to the present emigrated. This figure is very important. While more than 3,000,000 of them emigrated until 2011; more than 3,500,000 have emigrated in the last 10 years. Immigrants had to take refuge in Turkey due to predominantly political events, and economic reasons.

2. Turkey's Internal Migration Movements

When the Republic of Turkey was founded, the internal migration movement was not seen much from 1923 until the 1950s. After 1950, internal migrations started and the internal migrations, which accelerated after the 1960s, gathered speed as of 1980. The first migration experience from villages to cities dates back to the 1950s. The first period of internal migration is between 1950 and 1960. The second period of internal migration is between 1960 and 1980. The third period covers the years 1980 and after. While people migrated from villages to cities, they preferred big cities. The economic and social development of the cities played an important role in migration decisions. The proportion of people living in cities remained stable at an average of 25% until the 1950s. The proportion of people living in villages remained at 75%. During the first internal migration periods (between 1950 and 1960), the rate of the total population living in cities increased to about 32% and the rate in villages decreased from 75% to 68%. In the second period (between 1960 and 1980), the rate of the population living in cities increased to about 44%. The rate of the population

living in villages decreased to 56%. In the third period (1980 and later), the rate of the population living in cities increased to 93.2%; on the other hand, the rate of the population living in the villages decreased to 6.8%.

Conclusion

Turkey's geographical location has been directly affected by many migration movements. The Republic of Turkey has been a country that embraces the stateless in the world, those who had to flee the war, and those who want to come to the country's territory and it still does. This embracing approach has made it the country that has hosted millions of people until now. Migration flows, which first started with the population exchange, continued with those coming from the Balkans, then from Germany, Iran, Iraq, Bosnia, Kosovo, Macedonia, and finally Syria. When the Republic of Turkey was founded, it had a relatively quiet period in terms of internal migration. While most of the people lived in villages between 1923 and 1950, a rapid migration movement started after 1950, and the rate of people living in villages decreased. In 1927, the rate of people living in villages was around 75%, while the rate of people living in cities was 25%. In the post-1980 period, internal migration from villages to cities increased rapidly, and today the rate of people living in cities has reached up to 93% and the rate of the population living in villages has decreased to 7%. Factors causing migration between 1950 and 1960 were unemployment, low income in the countryside, mechanization, lack of land in agriculture, high population pressure, and inadequate infrastructure services. The factors causing migration between 1960 and 1980 were high wages, developed infrastructure and regional development differences, social and health opportunities of cities, employment structure in cities, strong transportation and communication networks, and migration movements depending on relatives-friends. In 1980 and after, the country's economic and political change process, following liberal policies, the development of the industrial structure, technological advances, and the modernization process increased internal migration. In this study, internal and external migrations, which affect the country completely, were evaluated comparatively and the dynamic migration structure was emphasized. As a result of the research examined in this context, it was seen that Turkey's dynamic migration structure consisted of first external and then internal migrations.